

פרשת ויצא תשע"ח
סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה

בראשית פרק כח

(יב) ויחלם וְהִנֵּה סֹלֶם מֻצָּב אֶרְצָה וְרֹאשׁוֹ מֵגִיעַ הַשָּׁמַיִם וְהִנֵּה מַלְאָכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ : (יג) וְהִנֵּה יָקֹץ נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יָקֹץ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וְאֵלֹהֵי יַצְחָק הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לֵךְ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרָעֲךָ : (יד) וְהִנֵּה זֶרְעֶךָ כְּעֶפְרַיִם הָאֶרֶץ וּפְרָצֶת יָמָה וְקִדְמָה וְצִפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה וּבְזֶרְעֲךָ : (טו) וְהִנֵּה אֲנֹכִי עֹמֵד וְשִׁמְרֶתִיךָ כְּכֹל אֲשֶׁר תִּלְדֶּה וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱבָדְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לְךָ : (טז) וַיִּיקָץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֹן יֵשׁ יָקֹץ בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי : (יז) וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה נֹּרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם :

רש"י

(יב) עולים ויורדים - עולים תחלה ואחר כך יורדים, מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללותו : (יג) **נצב עליו** - לשמרו : **ואלהי יצחק** - אף על פי שלא מצינו במקרא שיחד הקדוש ברוך הוא שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני, משום שנאמר (איוב טו טו) הן בקדושי לא יאמין, כאן ייחד שמו על יצחק לפי שכהו עיניו וכלוא היה בבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו : **שכב עליה** - קיפל הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו :

רמב"ל

(יז) כי אם בית אלהים וזה שער השמים - הוא בית המקדש שהוא שער לעלות משם התפלות והקרבנות לשמים. וכתב רש"י אמר רבי אלעזר בשם ר' יוסי בן זמרא (בי"ר סט ה), הסולם הזה עומד בבאר שבע, ושיפועו מגיע עד בית המקדש, שבאר שבע עומד בדרומו של יהודה, וירושלם בצפונו בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין, בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם רגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע שפועו כנגד ירושלם :

(יד) ופרצת - וחזקת, כמו (שמות א יב) וכן יפרוץ : (טו) **אנכי עמד** - לפי שהיה ירא מעשו ומלבן : **עד אשר אם עשיתי** - אם משמש בלשון כי : **דברתי לך** - לצרכך ועליך, מה שהבטחתי לאברהם על זרעו, לך הבטחתי ולא לעשו, שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע, אלא כי ביצחק, ולא כל יצחק. וכן כל לי ולך ולו ולהם הסמוכים אצל דיבור, משמשים לשון על, וזה יוכיח, שהרי עם יעקב לא דיבר קודם לכן : (טז) **ואנכי לא ידעתי** - שאילו ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה : (יז) **כי אם בית אלהים** - אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש, שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה, וירושלים בצפונה בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שיפועו נגד ירושלים. וכלפי שאמרו רבותינו שאמר הקדוש ברוך הוא צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, ועוד אמרו יעקב קראה לירושלים בית אל וזו לוז היא ולא ירושלים ומהיכן למדו לומר כן. אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן, וזהו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין (חולין צא ב), שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזהו ויפגע במקום. [ואם תאמר וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעכבוהו, איהו עד חרן אזל כדאמרינן בפרק גיד הנשה (חולין צא ב), וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל וקפצה לו הארץ] : **מה נורא** - תרגום מה דחילו אתרא הדין. דחילו שם דבר הוא, כמו סוכלתנו, וכסו למלבש : **וזה שער השמים** - מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה. ומדרשו שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה :

בראשית פרק א

(ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְּדִיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם : (ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרְקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לְרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מַעַל לְרְקִיעַ וַיְהִי כֵן : (ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם שְׁנִי :

רש"י

(ו) **יהי רקיע** - יחזק הרקיע. שאף על פי שנבראו שמים ביום ראשון, עדיין לחים היו, וקראו בשני מגערת הקדוש ברוך הוא באומרו יהי רקיע, וזהו שכתוב (איוב כו יא) עמודי שמים ירופפו כל יום ראשון. ובשני יתמהו מגערתו, כאדם שמשתומם ועומד מגערת המאיים עליו : **בתוך המים** - באמצע המים, שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ, הא למדת שהם תלויים במאמרו של מלך : (ז) **ויעש אלהים את הרקיע** - תקנו על עמדו והיא עשייתו, כמו (דברים כא יב) ועשתה את צפרניה : **מעל לרקיע** - על הרקיע לא נאמר אלא מעל לרקיע, לפי שהן תלויים באויר. ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני, לפי שלא נגמרה מלאכת המים עד יום שלישי, והרי התחיל בה בשני, ודבר שלא נגמר אינו במילואו ובטובו, ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל מלאכה אחרת וגמרה, כפל בו כי טוב שני פעמים, אחד לגמר מלאכת השני ואחד לגמר מלאכת היום : (ח) **ויקרא אלהים לרקיע שמים** - שא מים, שם מים, אש ומים, שערבן זה בזה ועשה מהם שמים :

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.
 Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.

בראשית פרק י"א

(א) וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים : (ב) וַיְהִי בְּנִסְעֵם מִקְדָּם וַיִּמְצְאוּ בְקֶעָה בְּאָרֶץ שְׁנַעַר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם : (ג) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הֲבֵה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרָפָה וְתִהְיֶה לָּהֶם הַלְּבָנָה לְאָבִן וְהַחֲמֵר הִיָּה לָּהֶם לְחֵמֶר : (ד) וַיֹּאמְרוּ הֲבֵה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ : (ה) וַיֵּרֵד יְקֹזֵק לְרֹאֵת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם : (ו) וַיֹּאמֶר יְקֹזֵק הֵן עִם אֶחָד וְשָׁפָה אֶחָת לְכֻלָּם וְזֶה הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא יִבְצָר מֵהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת :

רש"י

(א) **שפה אחת** - לשון הקודש : **ודברים אחדים** - באו בעצה אחת ואמרו לא כל הימנו שיבור לו את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. דבר אחר על יחידו של עולם. דבר אחר ודברים אחדים, אמרו אחת לאלף ושש מאות חמשים ושש שנים הרקיע מתמוטט כשם שעשה בימי המבול, בואו ונעשה לו סמוכות : (ב) **ויהי בנסעם מקדם** - שהיו יושבים שם, כדכתיב למעלה (י ל) ויהי מושבם וגוי' הר הקדם, ונסעו משם לתור להם מקום להחזיק את כלם, ולא מצאו אלא שנער : (ג) **איש אל רעהו** - אומה לאומה, מצרים לכוש [וכוש לפוט] ופוט לכנען : **הבה** - הזמינו עצמכם. כל הבה לשון הזמנה הוא, שמכינים עצמן ומתחברים למלאכה, או לעצה, או למשא. הבה, הזמינו אפרייליייר בלע"ז [להיכון] : **לבנים** - שאין אבנים בבבל, שהיא בקעה : **ונשרפה לשרפה** - כך עושין הלבנים שקורין טיוליי"ש בלע"ז [רעפים], שורפים אותן בכבשן : **לחמר** - לטוח הקיר : (ד) **פן נפוץ** - שלא יביא עלינו שום מכה להפיצנו מכאן : (ה) **וירד ה' לראות** - לא הוצרך לכך, אלא בא ללמד לדיינים שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויבינו. במדרש רבי תנחומא (אות יח) : **בני האדם** - אלא בני מי, שמא בני חמורים וגמלים, אלא בני אדם הראשון שכפר את הטובה ואמר (ג יב) האשה אשר נתתה עמדי, אף אלו כפרו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול : (ו) **הן עם אחד ושפה אחת** - כל טובה זו יש עמהן, שעם אחד הם ושפה אחת לכולם, ודבר זה החלו לעשות : **החלם** - כמו אמרם, עשותם, התחילו הם לעשות : **לא יבצר מהם וגו' לעשות** - בתמיה. יבצר לשון מניעה, כתרגומו, ודומה לו (תהלים עו יג) יבצור רוח נגידיים :

J.M.W. Turner, *The Vision of Jacob's Ladder* (c. 1830)
The Tate Gallery, London

שם משמואל לפרשת ויצא [שנה תרע"ב]

והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. במד"ר (פ' ס"ח) והנה סולם זה הכבש, מוצב ארצה זה מזבח וכו', רבנן פתרון ל"י בסיני וכו'. וברעיא מהימנא (הנדפס בהשמטות) והנה סולם דא צלותא וכו'. ונראה דהנה תפלה נקראת חיי שעה ותורה נקראת חיי עולם, ואין הפי' מפני שמתפללים על חיי עוה"ז, שהרי בה כמה בקשות על ענינים גבוהים, ולבאים בסוד ה' כל התפלה היא על ענינים רמים ונשאים, אלא הפירוש הוא שתכלית הכל היא לימוד התורה. ובשלהי ברכות (ס"ד א) תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב פירש"י אין להם מנוחה משיבה לשיבה וממדרש למדרש, ובזוה"ק (פ' שלח ועוד בכמה מקומות) איתא משיבות של עוה"ב, ולא מצינו לעוה"ב שיהי' בו ענין תפלה, הרי שתכלית הכל היא תורה. וכן בעוה"ז אשר התורה היא בלבוש עניני עוה"ז, נמי לימוד התורה הוא תכלית הכל, ובירושלמי (פ"א דפאה) כל חפצים לא ישוו בה אפי' כל מצוותי' של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה. אך לא כל לימוד תורה שוה ומעלתו רק לפי ערך הזדככות הלומד, וגם לפי הכשר ותיקון כל העולמות, שבתפלה ובמעשים טובים ובמצוותי' של תורה מתקנים את כל העולמות, וע"כ איתא (יבמות ק"ט א) האומר אין לו אלא תורה אפי' תורה אין לו. וע"כ לעוה"ב שיהיו כל העולמות מתוקנים ושמים וארץ על מכונם לא יהי' עסק אחר לא תפלה ולא מצוות מעשיות רק לימוד התורה והשגת התורה בלבוש הענין השייך לאותו עולם ובהשגה שיכול להשיג ולסבול עד רום כל העולמות, ובעוה"ז כל התפלות והמצוות והמעשה"ט הכל הם רק תיקון העולמות בכדי להגיע אל התכלית. נמצא שהתורה צריכה לתפלה ומצוות ומעשה"ט כדי שיהיו העולמות מתוקנים ושיהי' האדם עצמו מנוקה ומתוקן מכל שמץ פגם ודבוק בהש"י, ואז לימודו בתורה רם ונשא וגבוה מאוד. ודורשי רשימות פירשו מאמר הש"ס (מגילה כ"ח א) שמעתא בעיא צלותא כיומא דאיסתנא, היינו שהתורה צריכה לתפלה זכה צחה וברורה כיומא דאיסתנא, ומ"מ תכלית הכל היא תורה והיא חיי עולם ותפלה היא רק חיי שעה, היינו לתקן הכל עד שע"ז יכול לבוא לחיי עולם, כמו שכל חיי שעה הם להגיע על ידם לחיי עולם ומי שטרח בע"ש יאכל בשבת :

ומעתה נבוא לביאור דברי המדרש, דהנה ענין סולם איננו ענין תכליתי רק הכנה כדי להגיע על ידו אל העלי' כמובן, וכאשר הראו לו ליעקב אע"ה מראה הסולם, היינו שהראו לו את ההכנות המביאות אל השלימות, וזה שאמרו זה מזבח, שהוא ענין הכנה להקריב בו קרבנות, וזה מוביל לקנין השלימות שהקרבנות הם מכפרין ומסלקין את הפחיתות מן האדם ואז נעשה ראוי לקנין השלימות והתכלית. ומ"ד זה תפלה הוא נמי כנ"ל, שהתפלה נקראת חיי שעה. שאף שהתפלה היא דביקות הנפש בשרשה ולא סילוק הפחיתות, מ"מ איננה עוד התכלית, והכל הוא הכנה אל התכלית, ונרמז גם זה במראה הסולם. וחד אמר זה סיני היינו תורה, שאף שהתורה היא התכלית מ"מ הרי יש בה גם זה שהיא מכשרתו ומרוממתו על המעשים ועם כל מעלתה הרי היא מנקה ג"כ את הפסולת מן האדם, וכמ"ש בזוה"ק לא אתדכי בר נש אלא במילי דאורייתא, וע"כ חברים העוסקים בתורה פטורים מן התפלה, כי כל התיקונים שעושה התפלה נעשים גם ע"י התורה, אם עכ"פ הלימוד הוא כראוי. אך לאו כל אדם זוכה לזה, וזה הוא רק לרשב"י וחבריו כדאיתא בירושלמי וכנ"ל דשמעתא בעיא צלותא. ומ"מ איש המקבל עליו עול תורה כדת, ופורש עצמו מן הכיעור ומן הדומה לו, התורה עצמה מנקה אותו מכל פסולת ומכשרתו ומרוממתו על כל המעשים :